Západočeská univerzita v Plzni
Fakulta designu a umění Ladislava Sutnara

Bakalářská práce

ILUSTROVANÁ POP-UP KNIHA

JAKUB A OBŘÍ BROSKEV ILUSTRACÍ A POP-UPEM

Barbora Mrázková

Plzeň 2019

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta designu a umění Ladislava Sutnara

Katedra výtvarného umění

Studijní program Výtvarná umění

Studijní obor Ilustrace a grafika

Specializace Komiks a ilustrace pro děti

Bakalářská práce

ILUSTROVANÁ POP-UP KNIHA

JAKUB A OBŘÍ BROSKEV ILUSTRACÍ A POP-UPEM

Barbora Mrázková

Vedoucí práce: doc. M.A. Barbara Šalamounová
Katedra výtvarného umění
Fakulta designu a umění Ladislava Sutnara
Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2019

Prohlašuji, že jsem umělecké dílo vypracoval(a) samostatně a nejedná se o plagiát.

Plzeň, červenec 2019 .....

podpis autora

Obsah

1. Popis přípravy a reflexe procesu vlastní tvorby.....1
1.1 Proces výběru tématu.....1
1.2 Reflexe procesu tvorby.....2
2. Popis výsledného díla a jeho využití, či adjustace.....4
3. Seznam použitých zdrojů.....6
3.1 Knižní a periodická literatura.....6
3.2 Internetové zdroje.....6
4. Resumé.....7
5. Seznam příloh.....8

1. Popis přípravy a reflexe procesu vlastní tvorby

1.1 Proces výběru tématu

Než jsem se vůbec začala vážně zamýšlet na výběrem tématu své bakalářské práce, byla jsem si jistá jedním: bude určená pro děti. Ačkoliv ráda čas od času vytvořím práci s drsnějším tématem určenou starším čtenářům, tvorba pro děti mě vždy přitahovala nejvíce. Svět dětí obecně mi vždy byl velice blízký; jednoduchost a složitost zde mají zcela jiné významy než pro dospělé. To, na čem záleží, je složitější - a vše ostatní je snadné. Je to svým způsobem racionálnější než komplikovaný svět dospělých.

V tvorbě pro děti díky této jednoduchosti cítím velkou volnost vyjádření. Dlouholeté zkušenosti s prací přímo s dětmi – na táborech, ozdravných pobytech i v kroužcích – mi pomáhají vidět příběhy očima mladých čtenářů a pracuji vlastně na základě instinktu. Kreslím to, co bych chtěla vidět já sama, ocitla-li bych se opět ve věku cílové skupiny. Zároveň mám výhodu onoho „dospělého“ nadhledu, jisté ptačí perspektivy, která mě vede určitým směrem a dává mé práci řád.

Během svého studia v ateliéru Komiks a ilustrace pro děti jsem se s technikou pop-upu setkala již ve druhém ročníku, kdy pop-upová knížka byla zadáním klauzurní práce a této technice jsme se věnovali ve výuce. Hned od začátku mě prostorová práce s papírem nadchla; možnosti pop-upu se zdály nekonečné. Bavilo mě promýšlet technickou stránku každého prvku, vypočítávat úhly a délky ke konstrukci a precizní, trpělivá práce s papírem.

Díky tomuto matematicko-geometrickému aspektu pop-upu mě také napadlo téma mé klauzurní práce – kniha hravé matematiky pro děti, ve které jsem představila některé matematické koncepty a vzory objevující se v přírodě. Pop-up a interaktivních prvků bylo v této knize nepřeberně, ale byly převážně jednoduché a malých rozměrů. I po dokončení této práce jsem tak uvažovala o možnostech pop-upu a v hlavě se mi začala rýsovat myšlenka na bakalářskou práci plnou velkolepých scén, které by se tyčily zdánlivě nemožně vysoko nad knihu a ohromily čtenáře.

Jakub a obří broskev britského spisovatele Roalda Dahla je jednou z knih, které mě v dětství fascinovaly a ke kterým jsem se často vracela. Dahlových knih pro děti jsem se obzvláště nemohla nabažit. Jeho vypravěčské schopnosti vtahují čtenáře (ať už jakéhokoli věku) do prapodivných světů plných jak zvláštních kouzelných bytostí, tak i na první pohled zcela nekouzelných lidských postav, které jsou ve skutečnosti ještě zvláštnější než obři a čarodějnice.

Hrdinou těchto knížek je téměř vždy dítě, které se nachází v nešťastné životní situaci, ale je také velice chytré a nějakým způsobem výjimečné. Nemusí rovnou ovládat telekinezi jako Matylda, hrdinka stejnojmenné knihy – někteří hrdinové jsou vynalézaví, jiní zase stateční nebo prostě mají neobvykle dobré srdce.

Dahl proti těmto dětem staví dospělé, kteří jsou jasně vymezení na Dobré a Zlé; dobrých je ovšem poskrovnu a ti zlí jsou takřka ďábelské karikatury nejhorších lidských vlastností. Je až k nevíře, kolik strastí a křivd dokáží způsobit našim hrdinům. Jsou sobečtí, lakomí, parádiví, potměšilí i pomstychtiví.

Všechny tyto prvky přítomné v Jakubovi a obří broskvi ve spojení s fantastickými scénami a podivuhodnými událostmi vytváří skvělý základ pro techniku pop-upu. Věděla jsem již od začátku, že chci jako svou bakalářskou práci zpracovat některou z Dahlových knížek, a byla jsem si téměř jistá, že se pop-upu chci opět věnovat; po zvážení všech těchto faktorů vyšel Jakub a obří broskev jako jasný vítěz a mohla jsem začít promýšlet postup.

1.2 Reflexe procesu tvorby

Když jsem si byla jistá knihou, na které chci pracovat, zavedla jsem si jeden notýsek na poznámky a jeden na skici. Vzhledem k mé obvyklé neuspořádanosti se to ukázalo být velice dobrým nápadem a po zbytek práce jsem strávila o dost méně času než obvykle hledáním volných papírů. Při psaní této stati to bylo také praktické, neboť je velice snadné psát retrospektivně, když mám pracovní postup v notýsku před sebou.

Nejdříve bylo nutné rozhodnout, které scény z příběhu budou nejpůsobivější. Dlouho jsem pročítala knížku a takových scén jsem našla a načrtla celkem jedenáct. V mé první představě kniha obsahovala velké množství drobných pop-upových prvků a několik složitých, které se měly nacházet na dvoustranách společně s textem. Toto rozvržení jsem rychle zavrhla, jelikož by značně omezilo velikost prvků. Každá z jedenácti hlavních scén tedy dostala vlastní dvojlist.

Ke každé scéně jsem postupně zhotovila od dvou do šesti i více maket, které jsem přepracovávala z technického i estetického hlediska, dokud jsem s nimi nebyla zcela spokojená. Některé z pop-upů byly na konci procesu zcela odlišné od prvních konceptů. Bylo nutné započítat velikost listů knihy, gramáž papíru i jeho vlákno.

Rozměry knihy jsem nejprve zhruba odvozovala od listu A4, po několika kolech úprav a výpočtů jsem rozměry strany stanovila na 215x280 mm. Na výšku je tedy menší a celkový rozměr knihy je příjemný pro mladší čtenáře.. Dvojlist se takto také pohodlně vešel na tiskový arch SRA3.

Kniha je poměrně dlouhá, a tak jsem se rozhodla v rámci pop-upu omezit na hlavní scény. Bylo tu ovšem stále dosti inspirace ve zbytku textu, a proto jsem ve volných chvílích skicovala drobné ilustrace, které by připadly přibližně na každou třetí stranu. Konzultovala jsem i typografii knihy, která se začala podobat mým představám, ovšem text nyní zabíral přes sto stran.

Začala jsem mít obavy ohledně sestavení knihy. Nemohla jsem použít klasickou knižní vazbu kvůli pop-up prvkům, ale čím delší rozsah práce nabývala, tím nepravděpodobnější se zdálo, že by mohla

mít praktickou velikost. Po konzultaci s vedoucí práce jsem navrhla zcela nové provedení: práce bude rozdělená na dva díly v samostatných knihách, z nichž jedna bude obsahovat text a plošné ilustrace a ve druhé budou umístěny prostorové prvky. Toto řešení je praktické z výše uvedených důvodů, ale také poskytlo další prostor k typografickému uspořádání dle mých představ.
Při volbě kresebné techniky jsem příliš neváhala. Mám již rozsáhlé zkušenosti se suchým pastelem a práce s ním je pro mě velmi přirozená. Snadno dosáhnu sytých, ovšem ne křiklavých barevných tónů, které jsou pro mě v tvorbě pro děti velmi důležité.
Vzhled jednotlivých postav prošel mnoha fázemi. Mým cílem bylo, aby zevnějšek každé z nich odpovídal její povaze. Hlavní hrdina Jakub prošel asi nejvíce změnami a ve skicách má na dvacet různých podob. Promýšlela jsem také prostředí, ve kterém se příběh odehrává, především dobu – kniha byla vydána v roce 1961 a různé adaptace se drží tohoto období. Kuba je kupříkladu téměř vždy vyveden jako hošík v krátkých kalhotách a košili. Nejprve mi takové pojetí také přišlo vhodné, ale po několika skicách jsem věděla, že chci děj převést do doby bližší dnešnímu čtenáři. Ilustrace tak balancují v prostoru někde mezi Beatles a iPhony. Při vymýšlení postav jsem se inspirovala především módou 80. a 90. let minulého století. Roli hraje i má vlastní nostalgie, kterou pociťuji při listování rodinnými fotoalby z přelomu tisíciletí. Do ilustrací tak prosákly některé barevné kombinace a prvky této doby.
Důležité rozhodnutí mě čekalo i při vytváření hmyzích postav. Vycházela jsem ze skutečných podob těchto zvířat, které jsou ve zvětšení téměř mimozemské, a přetvářela jejich rysy tak, aby si zachovaly svůj ráz a přitom byly čitelné jako bytosti s lidskými vlastnostmi. Nebylo snadné najít tuto rovnováhu. S přílišnou stylizací hrozilo, že postavy ztratí své hmyzí rysy a skončím bezděčným vykrádáním Sekorova mravence Ferdy. Proto jsem podrobně studovala makrofotografie těchto druhů hmyzu (a pavouka) a jejich „obličejových“ částí. Touto metodou jsem poměrně rychle dosáhla uspokojivého výsledku.
Po dokončení všech kreseb mě čekal značný objem práce s naskenovanými obrázky v počítači. Byla nutná nejen úprava ilustrací do knihy, ale i přesné umístění všech jednotlivých částí pop-upových prvků na tiskové archy. Pro tisk jsem vybrala papír Flora v barvě Gardenia v gramážích 100, 130 a 240 g/m^2. Při zkouškách zdaleka předčil ostatní možnosti a výsledek je bez lesku a kvalitní. Vše jsem nechala vytisknout v plzeňské tiskárně Typografik.
Následovala ruční vazba ilustrovaných knih a vystřihování, skládání a lepení pop-up prvků; to se i přes předchozí zkušenosti ukázalo mnohem náročnější - jak časově, tak i technicky - než jsem předpokládala. S výsledkem jsem ovšem stále spokojena.

2. Popis výsledného díla a jeho využití, či adjustace

Jako finální podobu díla jsem vytvořila set dvou knih, jedné ilustrované a druhé pop-upové. Kniha Jakub a obří broskev je určena pro mladší čtenáře a poslouží i jako večerní čtení pro nejmenší; v této situaci může rodič využít formátu dvou knih a zatímco předčítá příběh, dítě si samostatně prohlíží prostorové scény. Vzhledem k délce knihy je vhodné rozdělit čtení do každovečerních episod a vždy skončit kapitolou, která popisuje jednu ze scén; pro dítě tak vzniká pomůcka pro zapamatování děje. Další večer si prohlížením předešlých prostorových scén vyvolá vzpomínku na předchozí děj. Zná-li rodič příběh samostatně, může jej také stručně převyprávět z hlavy jako krátkou pohádku, zatímco si společně prohlíží scény.

Hrdinou naší knihy je Jakub Tamtudy, malý britský chlapec, který je na prvních několika řádcích popsán jako velice šťastné dítě. Hned na první straně jej však postihne tragédie – jeho maminku a tatínka sežere nosorožec uprchlý z londýnské zoo. Dahl se s touto událostí nepáře a podotýká, že pro malého Jakuba toto byla událost značně závažnější, než pro jeho rodiče, jelikož jejich starosti byly během chvilky pryč, zatímco Jakub se musel s životem od té chvíle vypořádat sám.

Je poslán ke svým dvěma tetám, které jsou ztělesněním zla. Teta Bečková je malá, tlustá a ošklivá, teta Brčková je vysoká, hubená a ošklivá a obě si libují v týrání malého Kuby. V jeho životě nejsou hračky ani kamarádi a všechen čas tráví ve zchátralém domě a pusté zahradě prací pro kruté babizny. Dahl nám na několika málo stranách dá více než dost důvodů, proč obě tety nenávidět, a čtenář se do malého hrdiny silně vcítí. Dospělému čtenáři by se toto podání mohlo zdát poněkud těžkopádné, pro mladšího je ale tato jednoduchost klíčová. Stejně jako dítě popisující někoho, koho nemá rádo, Dahl zobrazuje pouze příšernost a hanebnost těchto postav a nezabývá se žádnými dobrými vlastnostmi. Mladému čtenáři tak usnadňuje útěk z reality, kterým knížky pro mnohé jsou, odstraněním zbytečných složitostí skutečného života. Není tomu tak u všech postav, ale tyto tety zhmotňují Jakubovo uvěznění a vysluhují si pozici největšího zla, které je po zbytek knihy pouze vzpomínkou na cestě vstříc lepším časům.

Jakubův život se změní, když mu tajemný a trochu bláznivý stařík nabídne pytlík kouzelných zelených pilulek. Jsem si jistá, že psal-li by v dnešní době, autor by za takovou scénu nesklidil od rodičů pozitivní ohlas. Při popisování děje přátelům za tuto větu sama sklízím zvláštní pohledy. Autor zde ale opět demonstruje dětský pohled na svět a stařík je v tuto chvíli jakási předčasná deus ex machina a nabízí vysvobození z bezvýchodné situace.

Jakub ve svém nadšení pytlík upustí a živé pilulky se zavrtají do země pod starou broskvoní. Tam zapůsobí na vše, co potkají – stonožku, slunéčko, lučního koníka, ale hlavně na kořeny stromu, na kterém vyroste broskev velká jako dům. V noci Jakub objeví tunel vedoucí do pokojíčku uvnitř pecky, kde na něj již čekají jeho noví přátelé, kteří stejně jako broskev narostli do nevídaných

rozměrů: Žížalák, Stonožník, Beruška, Slečna Pavoučková, děda Konipas, Světluška a Hedvábník. Společně se v broskvi skutálí z kopce a jak je, tak i čtenáře čeká zadostiučinění, když broskev, nabírající rychlost, rozmáčkne obě zlé tety na placku.

Od této chvíle naši poutníci zažívají řadu dobrodružství. Poté, co se broskev dokutálí až k bílým útesům, padá do oceánu a na vlnách odplouvá na širé moře. Aby unikli krvežíznivým žralokům, Jakub vymyslí plán, jak pomocí lan utkaných Hedvábníkem a paní Pavoučkovou pochytat hejno racků. Ti, přivázaní ke stopce broskve, je vyzdvihnou a broskev pokračuje na cestě oblohou. Mezi mraky potkávají tajemné Mračňáky, kteří vyrábějí sníh, kroupy, déšť i duhu, a kteří jim způsobí nemalé potíže. Pouť přes Atlantický oceán, trvající den a noc, s rozbřeskem končí v New Yorku, kde broskev vyvolá ohromné pozdvižení a po přetržení lan padá na špičku Empire State Building, kde zůstává napíchnutá. Jakub sice musí Američany přesvědčit, že jeho přátelé nejsou mimozemští vetřelci, ale po chvíli vysvětlování jsou poutníci přivítání jako hrdinové. Každý z nich si později najde obor, ve kterém vyniká, a všichni žijí šťastně své nové životy.

Vyrobila jsem čtyři kopie obou knih, tj. osm svazků celkově. Tyto knihy jsou připraveny k výstavám a jejich množství zajišťuje, že bude stále k dispozici alespoň jeden výtisk v případě poškození, které je u pop-upové knihy obzvláště pravděpodobné.

Pop-up je náročné médium a o to větší je má radost nad hotovým dílem. Jsem ráda, že jsem mohla přispět do rozsáhlého fondu různých verzí Dahlových knih. Tyto knihy hrály důležitou roli v rozvoji mé rané fantazie a pevně doufám, že moje provedení Jakuba a obří broskve takto poslouží i dalším dětem.

3. Seznam použitých zdrojů

3.1 Knižní a periodická literatura

DAHL, Roald. Jakub a obří broskev. Vydání třetí. Ilustroval Quentin BLAKE, přeložil Jaroslav KOŘÁN, přeložil Pavel ŠRUT. Praha: Euromedia, 2018. Pikola (Euromedia). ISBN 978-80-7549-968-4.

MCCLOUD, Scott. *Jak rozumět komiksu*.MCCLOUD, Scott. Jak rozumět komiksu. Praha: BB/art, 2008. ISBN 978-80-7381-419-9. Praha: BB/art, 2008. ISBN 978-80-7381-419-9.

WILLIAMS, Richard. *The Animator's Survival Kit: Animated*. United States: Faber and Faber, 2001. ISBN ISBN 0-5712-0228-4.

AMBROSE, Gavin a Paul HARRIS. *Grafický design: typografie*. Brno: Computer Press, 2010. Základy designu. ISBN 978-80-251-2967-8.

3.2 Internetové zdroje

The Pop-up Channel. YouTube [online]. [cit. 2019-07-30]. Dostupné z: https://www.youtube.com/channel/UCx2M2bGHtXBszG6tuR_NIbQ

The Official Roald Dahl Website [online]. [cit. 2019-07-30]. Dostupné z: https://www.roalddahl.com/

4. Resumé

The goal of this bachelor thesis was to create a children‘s pop-up book. It adapts Roald Dahl‘s famous story „James and the Giant Peach“ which describes the adventures of a little Brirish boy named James Henry Trotter.

After the unexpected and gruesome death of his parents, James goes on to live with his cruel aunts. However, with a bit of magic, his life takes an unexpected turn as he finds himself travelling inside of a giant peach. He is not travelling alone – Centipede, Miss Spider, Old Green Grasshopper, Earthworm, Ladybug, Glow-worm and Silkworm, all insects magically transformed into human-sized creatures, are his companions. Through many adventures and hardships they make the journey across the Atlantic and arrive to New York City where they stay and live happily ever after.

The final project consists of two books, one of which contains the story and illustrations, and the other is a pop-up book, displaying selected scenes from the story. The illustration are simple and colourful in style and drawn with soft pastels. The pop-up book is either to be looked at during reading of the story, or to tell a shortened version of the story without words.

There are four copies of each book – eight in total – all hand-made and hand-bound.

5. Seznam příloh

Příloha č.1

Studie živočichů a první skici odvozených postav.

Příloha č.2

Skici pastelem.

Příloha č.3

Makety pop-up prvků.

Příloha č.4

Finální makety.

Příloha č.5

Práce na vazbě knihy.

Příloha č.6

Zavěšování bloků do desek.

Příloha č.7

Složení pop-up bloku.

Příloha č.8

Zkoušky šablon na desky.

Příloha č.9

Výsledná podoba pop-up knihy.

Příloha č.10

Výsledná podoba obou knih.

Příloha č.1

Studie živočichů a první skici odvozených postav.

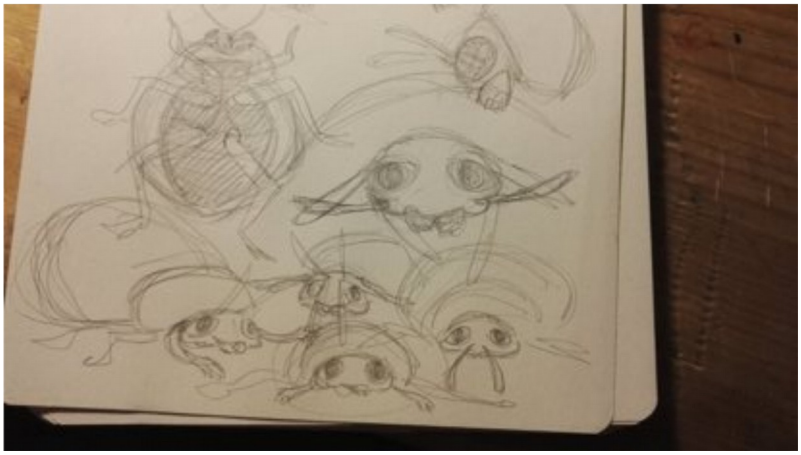

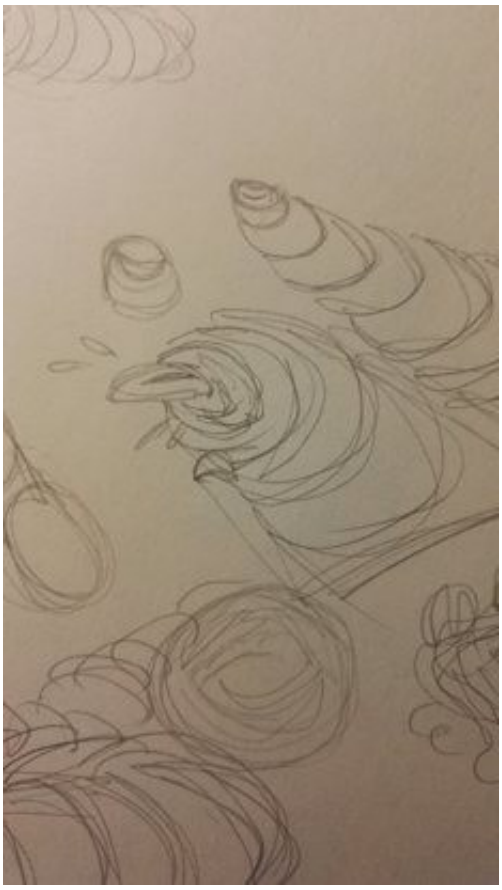

(vlastní foto)

Příloha č.2

Skici pastelem.

(vlastní foto)

Příloha č.3

Makety pop-up prvků.

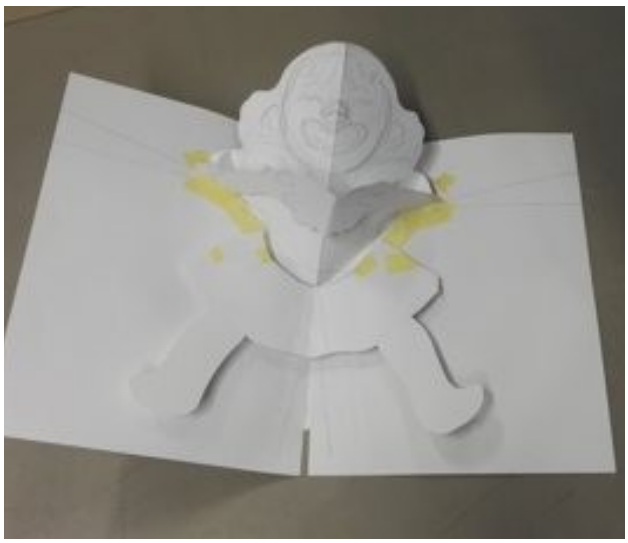

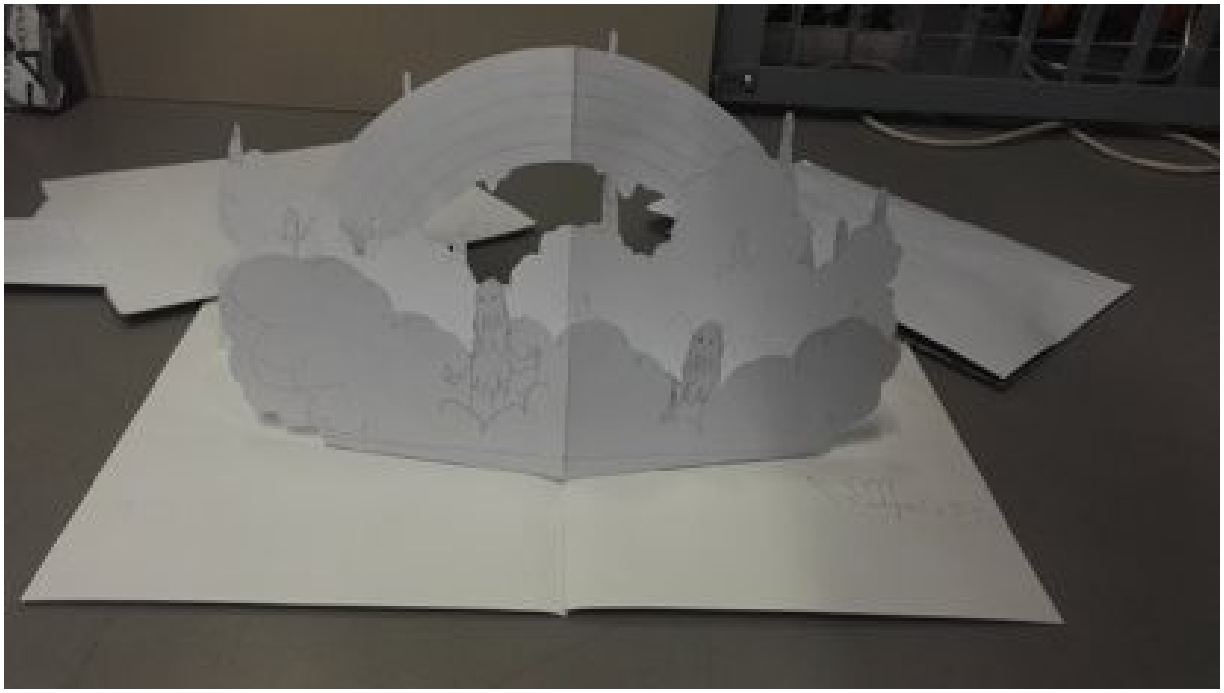

(vlastní foto)

Příloha č.4

Finální makety.

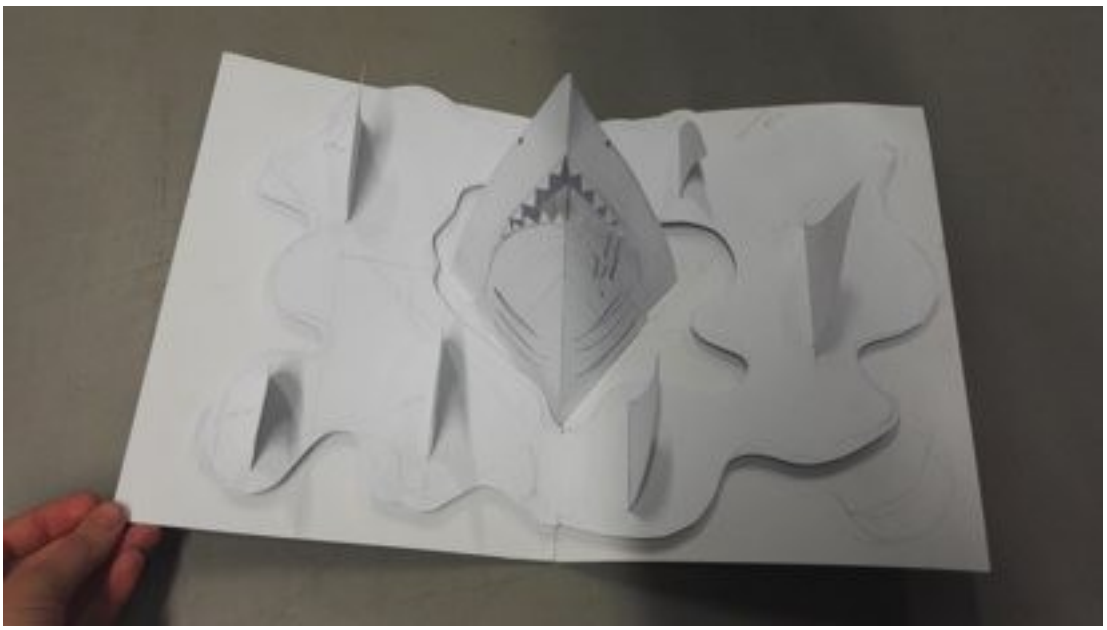

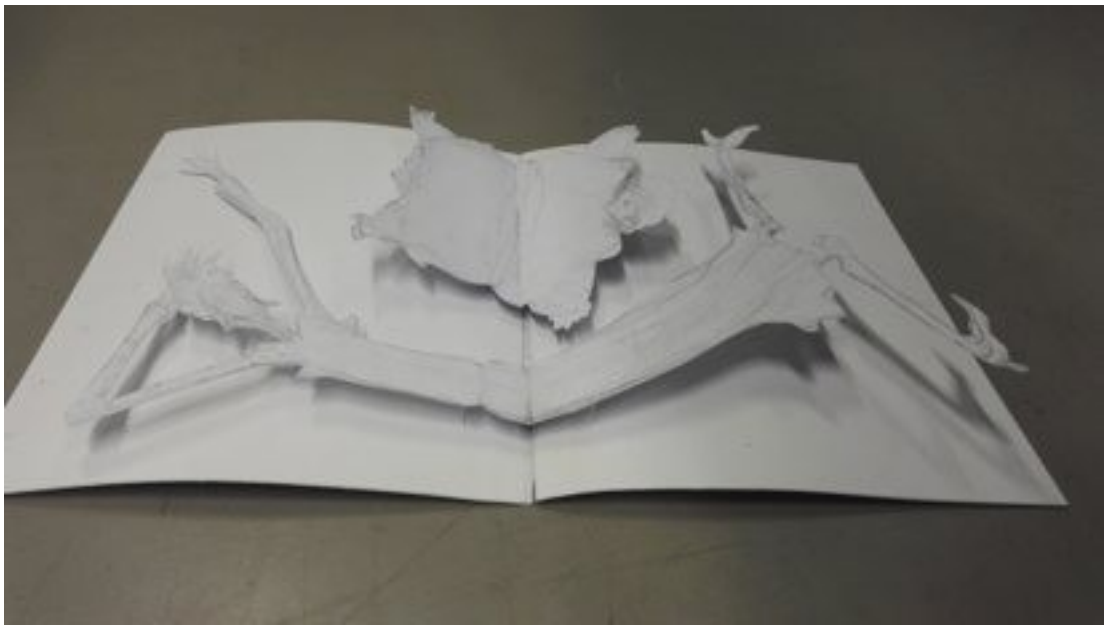

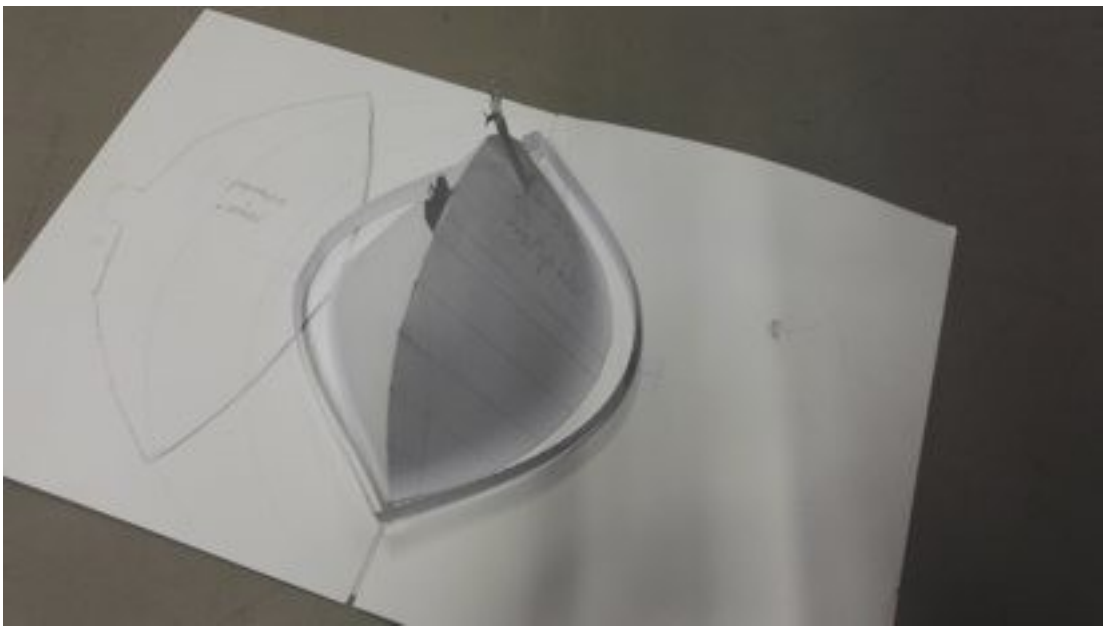

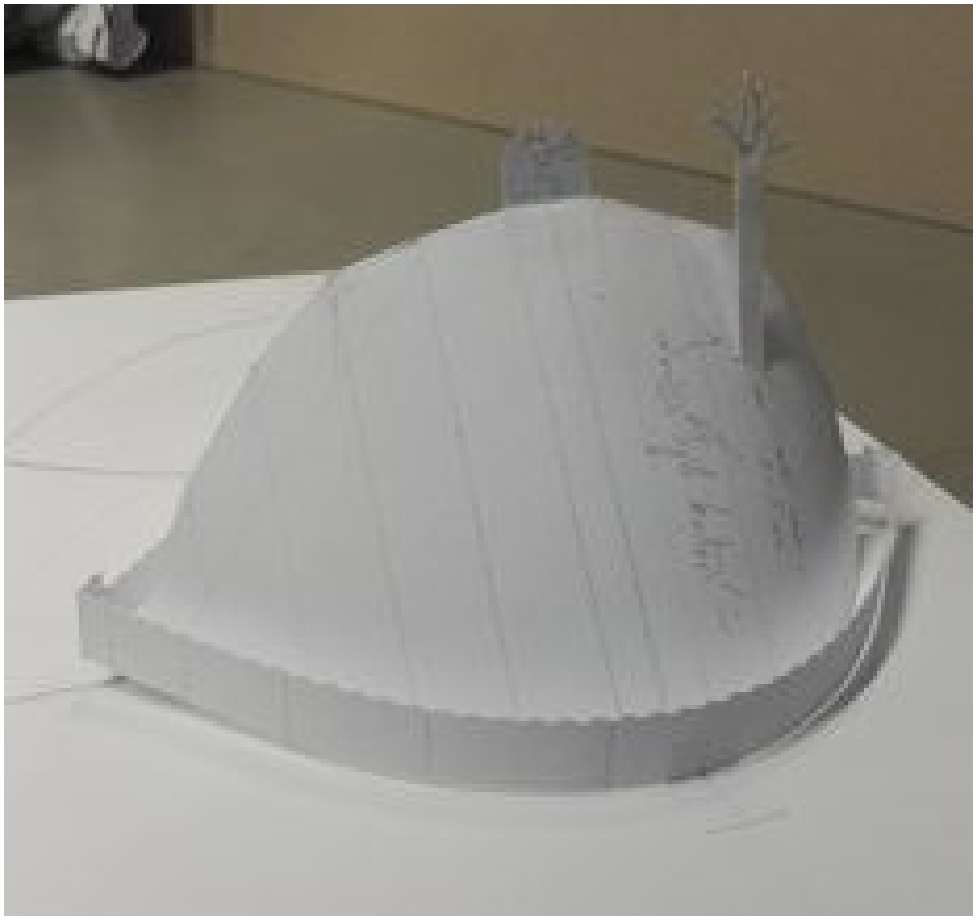

(vlastní foto)

Příloha č.5

Práce na vazbě knihy.

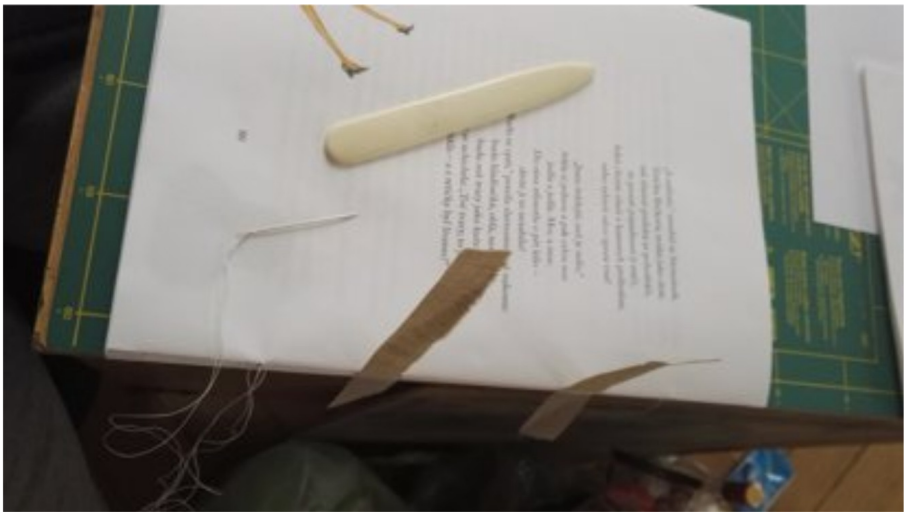

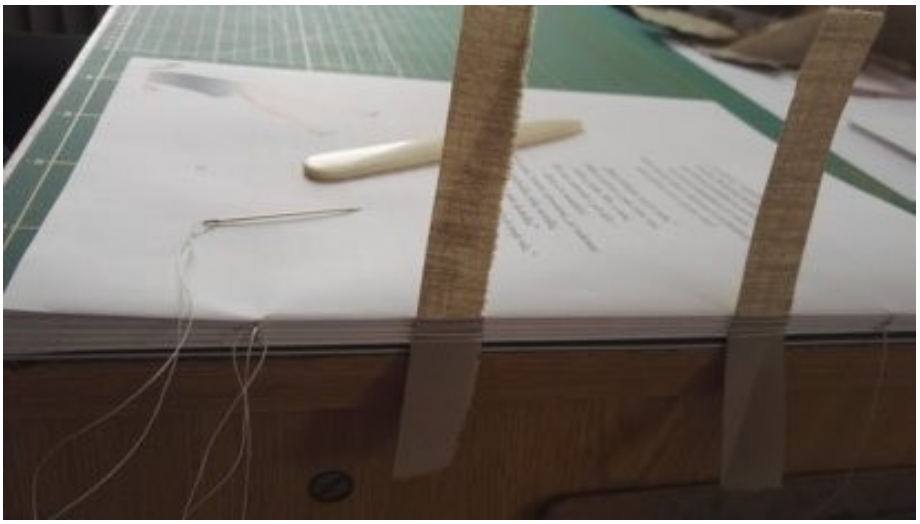

(vlastní foto)

Příloha č.6

Zavěšování bloků do desek.

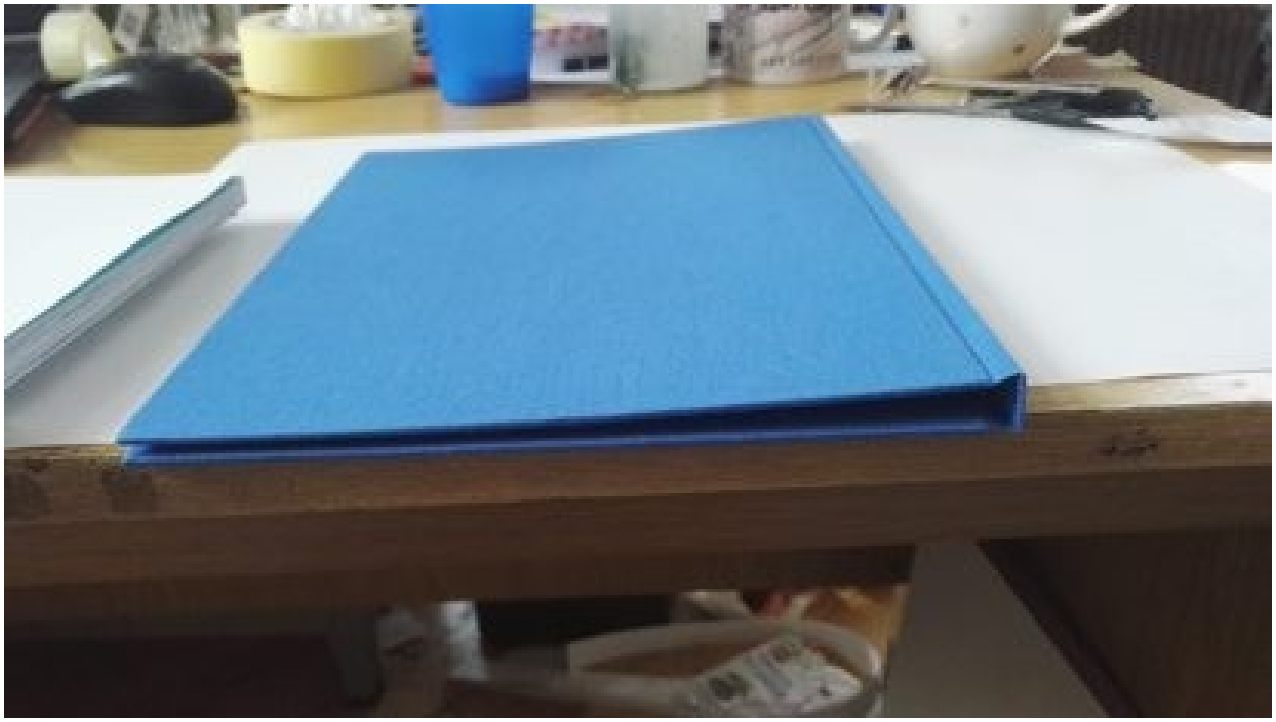

(vlastní foto)

Příloha č.7

Složení pop-up bloku.

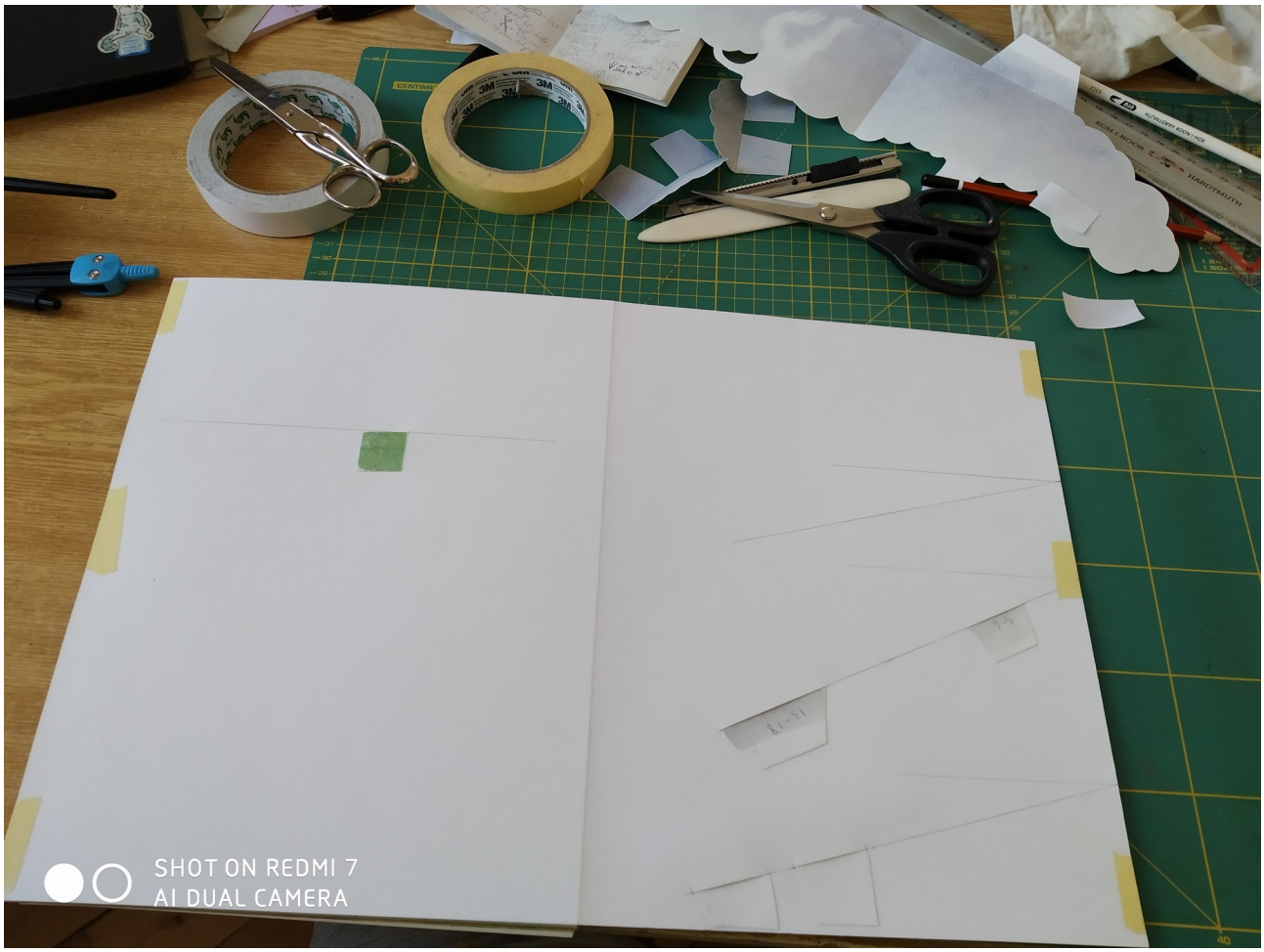

(vlastní foto)

Příloha č.8

Zkoušky šablon na desky.

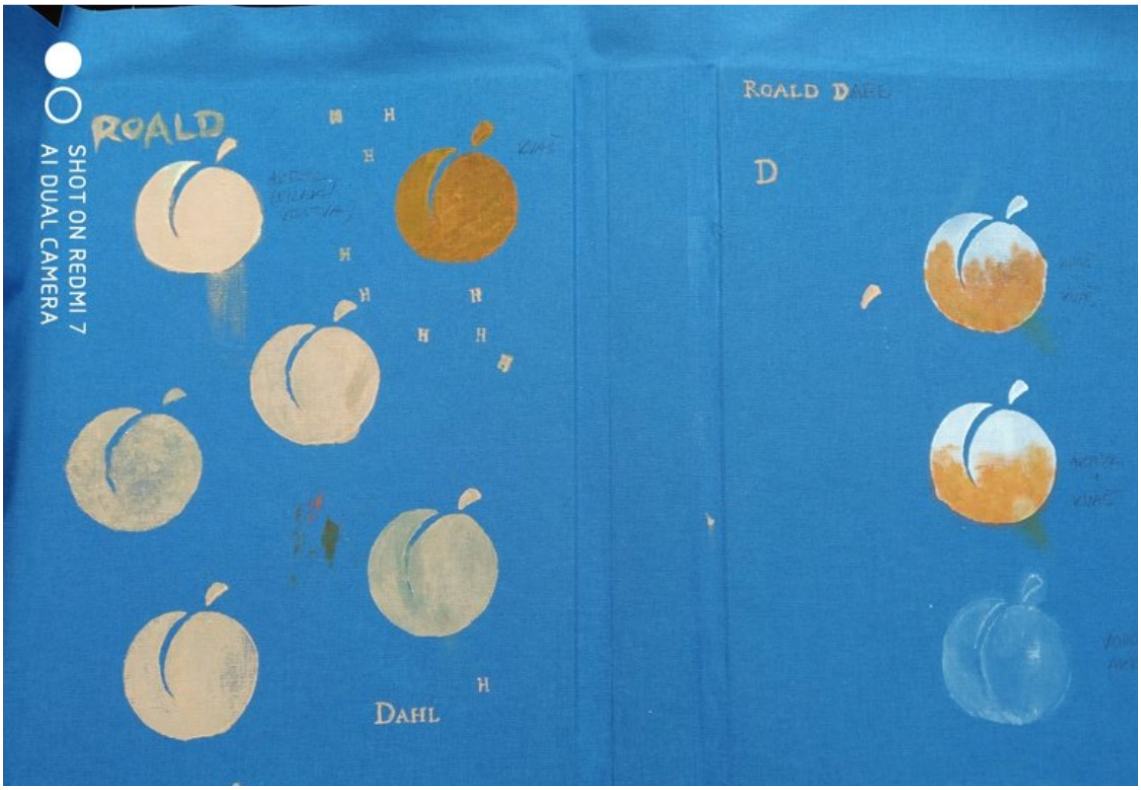

Příloha č.9

Výsledná podoba pop-up knihy.

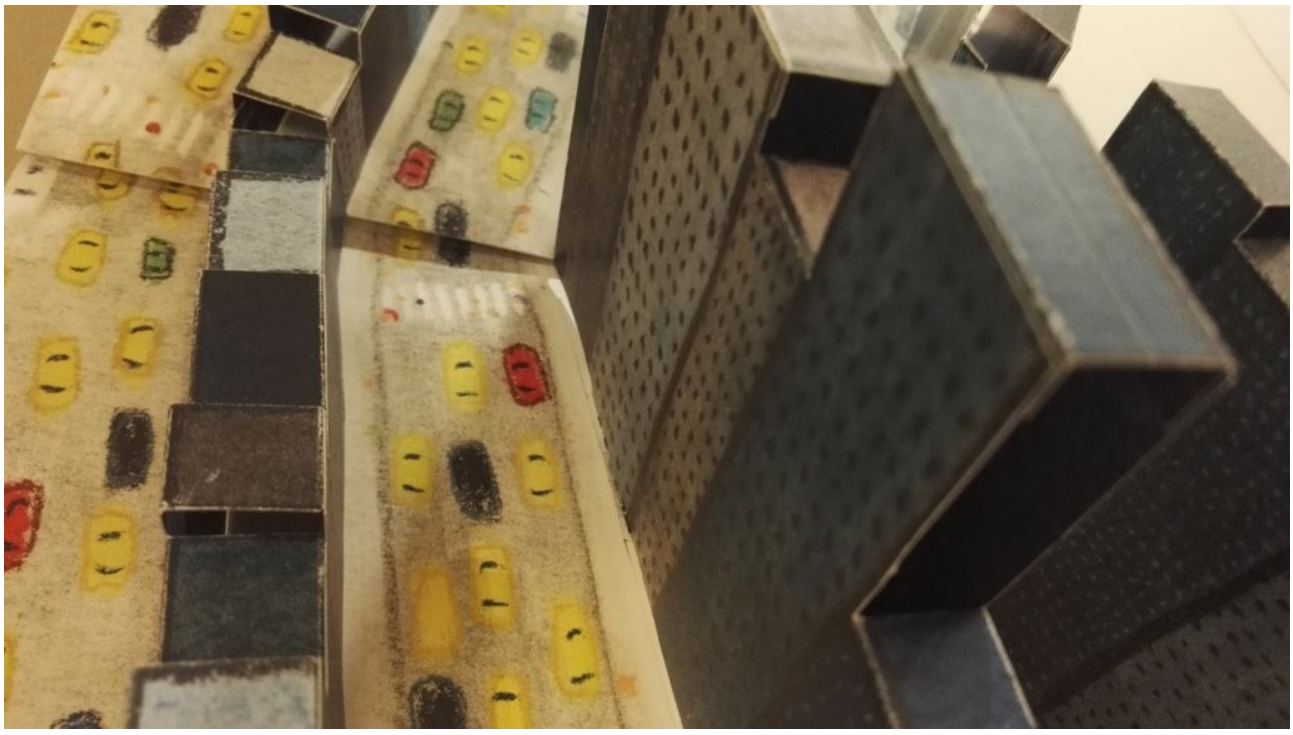

(vlastní foto)

Příloha č.10

Výsledná podoba obou knih.

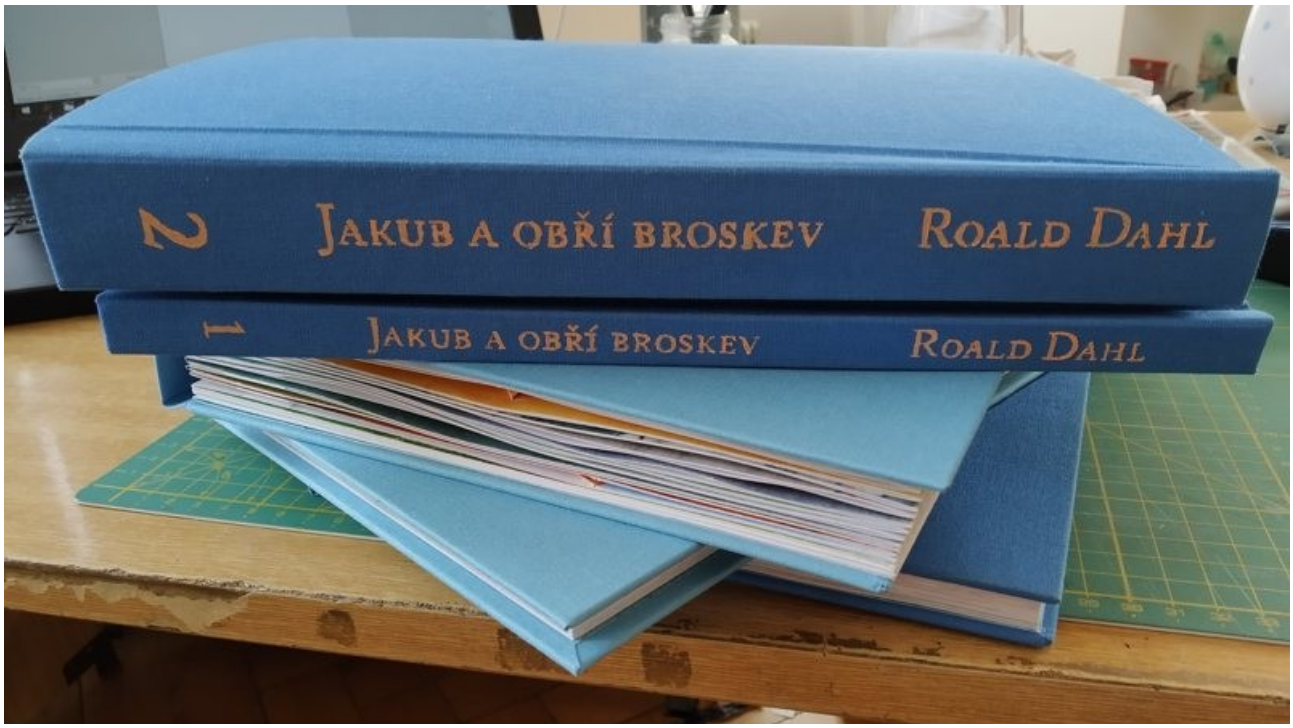

(vlastní foto)